

Розвиток культури міста. Ще в далекому 1905 р. в Сарнах було відкрито клуб «Залізничник», з якого і розпочався розвиток культури міста. Уже в 20–30 -і роки ХХ ст. активно при клубі діяв драматичний гурток, який ставив п'єси українських драматургів, а також працював хор. Особливо активізувалась робота в післявоєнні роки. Жив у нашому мусті Михайло Дзюрко, який брав активну участь у художній самодіяльності залізничного клубу «Жовтень» (тепер «Залізничник»). Директором був Михайло Фельдман, який, незважаючи на хворобу, всю силу й енергію віддавав клубній справі. Тут зібрався потужний творчий колектив, який славився далеко за межами району. Справжньою душею колективу був художній керівник Ігор Іванович Равлушко, людина цікавої й важкої долі. Провівши 10 років у таборах, не втратив людяності, любові й оптимізму, прагнення творити. Він грав на різних музичних інструментах, брав участь у всіх театральних виставах. В цей час розпочалась сценічна кар'єра Едуарда Кардаша, Володимира Печинського. Сарненці вул. Залізничної дотепер пам'ятають натхненний спів Едуарда, який лунав на всю вулицю, коли він повертався додому з клубу. З особливою шанобою ставилися до Івана Петровича Ковальчука, керівника хору клубу «Жовтень». Активну участь в театральних виставах брала дружина Ігоря Івановича Равлушка – Тамара. Яскравою зіркою на сцені клубу був Іван Огородніков, професійний режисер, актор, який вдало створив образ Івана Қараса в опері Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм». Своїм неповторним голосом він чарував публіку. З цією постановкою гуртківці об'їздили майже всю Рівненську область. Наприкінці 50-х років у клубі грав самодіяльний актор Микола Іуткін, який виконав роль Миколи Кузнецова в п'єсі «Сильні духом». Всі музичні супроводи проводив оркестр клубу, в якому провідною скрипкою був Михайло Дзюрко. Досить професійно грав на балалайці Володимир Онуфрієнко, на баяні – Григорій Дударик, на гітарі – Ігор Равлушко. Склад оркестру був сильний, тому й користувався великою популярністю. Характерною рисою того часу був великий творчий ентузіазм Сарненських самодіяльних акторів, яким був притаманним потяг до вдосконалення творчості, досягнення вищої професійності. Багатьох з них вже немає серед нас, але в пам'яті старожилів міста вони залишили найкращі спогади.

У 1939 р. було відкрито клуб та хата-читальня. У 1958 р. розпочав свою діяльність районний Будинок культури і першим директором його був Євстахій Павлович Ковальчук, а у 1960 р. на цю посаду був призначений Василь Зіновійович Захарчук, а пізніше у 1962 році – В. А. Благодир, в 1964 році – Іщенко Василь Костянтинович. З 1966 р. очільником – Олександр Іванович Подобайло, а з 1970 – А. Вислянський. Значні зміни в культурноосвітній роботі в будинку культури відбулися під керівництвом Петра Петровича Давидюка, який тут працював з 1971 по 1978 рік. Значно зріс рівень художньої самодіяльності. Агітбригада «Маяк» стала відомою далеко за межами міста. У 1979 р. колективу присвоєно звання «народний самодіяльний». Згодом ним керувала Надія Бурдакова. На вимогу часу агітбригада була перейменована на театр мініатюр, яким з 2000 р. керувала Наталія Чорна.

Культурно-освітню роботу серед населення міста проводить районний будинок культури, два міські клуби «Колос» та «Ритм», міський клуб «Залізничник».

У районному будинку культури працюють аматорські колективи зі званням «народний аматорський»: театр мініатюр (керівник Наталія Антоніч), хоровий колектив міського будинку культури (керівник Віктор Торчик), вокальний ансамбль «Намісто» (керівник Микола Угрин), ансамбль танцю «Пролісок» (керівник Тетяна Янощук), зразковий аматорський хореографічний колектив «Струмочок» (керівник Лідія Ніколайчук). Вони незмінно підтверджують звання «народний аматорський», колективи добре знані не тільки в районі, а й в області та в Україні.

Ніжна пісня задаровує і тишить. Вона легкокрилим птахом звивається в нескінченну блакить неба, або стелиться над притишеним зеленим лугом. Це співає самодіяльний народний хор Сарненського будинку культури, який було засновано у 1949 р. в колишньому селі Доротичі, що нині входить до міста Сарни. Спочатку це був хоровий гурток, яким керував самодіяльний amator Степан Дударик. Поступово цей гурток розширився і став сільським хором колгоспу ім. Ватутіна.

Слід добре слово сказати й про славу цього хорового колективу, який продовжив свою діяльність при міському будинку культури. Учасники хору – переможці у конкурсах та фестивалях, неодноразово нагороджені багатьма призами, були учасниками другого Всесоюзного фестивалю народної творчості в Москві. За час існування народний самодіяльний хор зробив великий внесок у розвиток художньої самодіяльності міста та району. З 1963 по 1978 рік колективом керував заслужений працівник культури УРСР Микола Павлович Фенглер. У 1967 р. під його керівництвом колектив першим на Сарненщині здобув звання «народний самодіяльний». Талант і старання співаків увінчали численні відзнаки та нагороди. Серед них грамоти Міністерства культури УРСР, Президії Верховної Ради УРСР, ВДНГ СРСР, Державного комітету Ради Міністрів УРСР по телебаченню і радіомовленню, ВДНГ України та багато інших нагород. За участь у республіканському фестивалі народної творчості у 1967 р. колектив був нагороджений першою золотою медаллю та грамотою Президії Верховної Ради УРСР. Наступні два республіканські фестивалі приносять колективу ще дві золоті медалі та диплом I-го ступеня. У 1970 р. колектив став лауреатом першого Всесоюзного фестивалю самодіяльної творчості й нагороджений золотою медаллю, а через рік – отримав диплом I-го ступеня від Державного комітету Ради Міністрів УРСР по телебаченню і радіомовленню. З 1978 по 1986 рік колектив очолює досвідчений керівник хорового співу Поліщук Богдан Васильович. Чудовий спів Доротицького хору (так тоді його називали) полонив глядачів Києва,

Учасники художньої самодіяльності клубу «Жовтень». Фото, 1930-ті рр.

Доротицький хор під керівництвом Б. Поліщука. Фото, 1980-ті рр.

Москви, Белгорода, міст Білорусії. Третю золоту медаль та диплом лауреата I-го ступеня колектив отримав на республіканському фестивалі, присвяченому 50-річчю СРСР, а невдовзі і четверту золоту медаль.

З 1986 р. хоровим колективом керує начальник відділу Сарненської районної державної адміністрації, заслужений працівник культури, член Національної Всеукраїнської музичної спілки Віктор Григорович Торчик.

Після аварії на Чорнобильській АЕС хоровий колектив неодноразово виступав перед ліквідаторами катастрофи, дарував свої пісні глядачам міст нашої області, брав участь у Всеукраїнських конкурсах народної творчості, постійно виступав на обласних районних масових заходах. Репертуар хорового колективу багатий і різноманітний. Це пісні українських композиторів, народні пісні, духовні піснеспіви. В хорі 45 учасників. Це люди різних професій і уподобань. Об'єднує їх спільне захоплення – любов до пісні й бажання дарувати людям естетичну насолоду.

При районному будинку культури з 1980 р. працює аматорський вокальний ансамбль «Намісто», який очолювала Любов Царук. Колектив брав участь в міських святах і концертах, супроводжував урочисті події реєстрації шлюбів та новонароджених. З часом зросла виконавська майстерність та сценічна культура колективу. Репертуар збагачувався новими творами. І в кожному пісню, веселу чи сумну, дівчата віддавали частинку своєї душі.

У 1992 р. за розвиток у галузі мистецтва, популяризацію пісні, вокальному ансамблю присвоєно звання «народний аматорський». Це стало стимулом у роботі колективу, але разом з тим звання і зобов'язує, спонукає співаків до нових пошуків. Жодне свято в місті не проходить без участі колективу. А це більше п'ятдесяти виступів на рік – такий результат багаторічної роботи самодіяльних митців. Їм аплодували ліквідатори наслідків аварії

на Чорнобильській АЕС, жнивварі, медики, освітяни, працівники лісового господарства, державної служби, приватних підприємств.

У 2002 р. на запрошення державного секретаря Кабінету Міністрів України В.Г. Яцуби аматорський колектив «Намісто» брав участь у святковому новорічному концерті для працівників Секретаріату. У складі української делегації м. Сарни з дружнім візитом колектив тричі побував у гміні Длуголенка Вроцлавського воєводства Польської республіки, де виступав з концертними програмами. У 2006 р. вокальний гурт став переможцем огляду-конкурсу колективів художньої самодіяльності Львівської залізниці (м. Львів) та Всеукраїнського фестивалю народної творчості Укрзалізниці (м. Харків, III-е місце).

У колективі вирости солісти, дуети, тріо. Жіноче вокальне тріо стало дипломантом регіонального фестивалю-конкурсу козацької пісні «Встань, козацька славо! Засвіти знамена!», що проводився з нагоди 350-ї річниці Берестецької битви (с. Пляшева Радивилівського району, 2001 р.). Близько двох десятків років колективом керує Микола Угрин, акомпанують Леонід Деменко та Іван Симончук.

Великою популярністю користується вокальний дует у складі Миколи Угрини та Леоніда Давидюка, вокального ансамблю «Намісто», які стали учасниками новорічного концерту-вітання 2002 р. в Кабінеті Міністрів у Києві.

У репертуарі вокального ансамблю солісти використовують пісні місцевих авторів Валентини Петренко та Тетяни Корнійчук, а музику до них пише член Спілки композиторів України, заслужений працівник культури України, колишній начальник відділу культури райдержадміністрації Віктор Торчик.

У 1964 р. при РБК створено хореографічний колектив «Пролісок», який нараховував всього 8 учасників. Засновником цього колективу був заслужений працівник культури УРСР Ігор Смирнов. Пізніше керівниками ансамблю були С. Жученя, М. Дановська, Ф. Гуменюк, В. Горюшев, М. Марков. У танці досить широко й самобутньо розкривається душа народу, його побут, звичаї.

У 1970 р. колектив отримав звання «народний аматорський» та нагороджений першою срібною медаллю на республіканському фестивалі, присвяченому 100-річчю з дня народження В.І. Леніна, а в 1972 році – другою срібною медаллю та дипломом II-го ступеня на республіканському фестивалі, присвяченому 50-річчю утворення СРСР. З 1974 по 2002 рік керівником хореографічного колективу була Уляна Чепелюк – високопрофесійний працівник, здібний організатор, великий ентузіаст своєї справи. Під її керівництвом народний аматорський ансамбль «Пролісок» став відомим далеко за межами області та України колективом, зросли його творчі здобутки. Майстри іскрометного танцю вписали чимало сторінок у розвиток хореографічного мистецтва Рівненщини. Вони активні учасники багатьох обласних і всеукраїнських фестивалів, конкурсів, свят, оглядів, телевізійних програм. Найбільшою нагородою колективу є срібна медаль та диплом II-го ступеня на республіканському фестивалі в м. Києві, і диплом Всесоюзного огляду художньої самодіяльності з нагоди 40-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні. У 1987 р. колектив став дипломантом II-го Всесоюзного фестивалю і нагороджений золотою медаллю.

Нині в аматорському колективі «Пролісок» виховується 25 танцюристів. В основному це – учні шкіл та училищ міста. Свою роботу організатори будують за трьома напрямками: організаційний, навчально-виховний та концертний. Колектив – учасник районних та міських масових заходів. Репертуар колективу багатий і різноманітний. Це поліський, російський, болгарський, молдавський, польські танці: «Дев'ятка», «Поліські гуляння», «Поліські вихиляси», «Російський ліричний», «Козачок», «Полька», «Краков'як», «Чардаш», «Лявоніха», «Сирба», «Оберек», «Поліська кадрили» та інші. Зараз колективом керує Яна Власюк, яка вміло організовує заняття й домагається того, щоб кожен з учасників збагачував майстерність виконання.

У 1978 р. на базі народного самодіяльного ансамблю «Пролісок» було створено дитячий танцювальний колектив «Струмочок». Його керівником стала Уляна Чепелюк. У 1995 р. колективу було присвоєно високе звання «зразковий аматорський». Він учасник та лауреат багатьох районних, обласних конкурсів і фестивалів. Керує колективом Михайло Володько.

У колективі виховувались сарненці цілими поколіннями, створювались пари, народжувались сім'ї. Тут виріс один з керівників хореографічного колективу Сергій Галушко, який створив і вивів на високий рівень мистецтва хореографії аматорський ансамбль танцю «Журавка» міського будинку культури, призер Міжнародних та Всеукраїнських фестивалів.

Сергій Галушко почав свою трудову діяльність баяністом-акомпаніатором Сарненського районного будинку культури після закінчення Дубенського культосвітнього училища. До танцю завжди був не байдужий, ще навчаючись у школі, Сергій відвідував заняття дитячого танцювального колективу районного будинку культури. Почав танцювати у народному аматорському хореографічному колективі «Пролісок» під керівництвом Уляни Чепелюк. Крім цього, Сергій керував хореографічним колективом школи, яку закінчив у свій час.

Згодом Сергій Григорович працює викладачем у Сарненському педагогічному училищі, викладаючи хореографію і баян та одночасно навчається заочно у Рівненському державному гуманітарному університеті.

У 1999 р. Галушко С. Г. створив хореографічний гурт «Журавка» при Сарненському міському Будинку культури «Залізничник», яким керує і нині. Після наполегливої праці, результативних репетицій, у 2004 р. гурт «Журавка» отримав почесне звання «зразковий аматорський».

За весь період своєї творчості, колектив досяг високого творчого рівня, і успішно працює далі. Його добре знають у нашому місті, районі, області, Україні і, навіть, за кордоном. Активний учасник свят та концертів, оглядів, конкурсів, фестивалів. Колектив п'ять разів побував у Польщі, Республіці Сербія, двічі у Болгарії, Греції, Румунії. Численні дипломи, грамоти, свідоцтва, пам'ятні відзнаки й подарунки свідчать про високу професійну майстерність колективу. «Журавка» є одинадцятиразовим володарем Гран-Прі Міжнародних конкурсів та фестивалів в Україні та за кордоном.

Сергій Григорович вмільний керівник, відмінно володіє педагогічно-психологічними навиками, хороший організатор, прекрасна людина, великий працелюб, адже успіху досягають не лише працею колективу, а в першу чергу,

наполегливістю та умінням керівника. За багаторічну працю в галузі культури 10 квітня 2014 р. Сергію Галушку присвоєно почесне звання «Заслужений діяч естрадного мистецтва України».

Постановою бюро Рівненського обкому КП(б) «Про організацію бібліотек області» від 3 лютого 1940 р. в Сарнах було відкрито міську та районну бібліотеку, які були розміщені в непристосованому приміщенні і могли працювати лише в літній період. Пізніше їх перемістили в приміщення по вул. Піскової, згодом – на перехрестя вулиць 17 Вересня та Широкої у звичайний одноповерховий житловий будинок. Було лише декілька шаф з книгами. Бібліотеку відвідували робітники залізниці та молодь.

Було відкрито клуб. Ці заклади належали до відділу освіти. Культпрацівники одночасно займалися ліквідацією неписьменності. Райвиконкоми, районні відділи народної освіти, зобов'язували їх провести детальний облік неписьменних і малописьменних віком від 18 до 50 років до 15 березня 1940 р. Під час війни ці заклади не працювали, а відновили свою роботу лише після визволення Сарн від німецько-фашистських загарбників. Поступово збільшувався книжковий фонд. Тут можна було прочитати центральні газети та журнали, в тому числі районну газету «Радянський шлях», яка тоді почала виходити. Сюди поступали листівки з повідомленнями інформбюро та відомостями про події на фронті.

У 1948 р. в бібліотеці працювали два працівники: Марія Миколаївна Петрова та Алла Петрівна Іволга.

У 1951–1953 рр. районну бібліотеку очолювала Любов Іванівна Беляєва, яку направили у Сарни після закінчення бібліотечного відділу Терехівського культосвітнього технікуму. Вона була єдиним спеціалістом бібліотечної справи у районі.

У 1954 р. районну бібліотеку очолила Лідія Романівна Шкодич, випускниця Харківського інституту культури, Крім неї, в бібліотеці працювали ще три спеціалісти: бібліотекар абонементу Віра Павлівна Дехтяренко, читально-го залу – Ліна Євгенівна Клепікова та пересувного фонду, методист – Микола Павлович Городнюк. У 1954 р. районну бібліотеку перемістили в приміщення з чотирьох кімнат на вулицю Кірова (нині вул. Просвіти). 1956–1957 рр. завідуючою районною бібліотекою працювала Ліна Євгенівна Клепікова.

У 1957 р. в Сарнах збудували районний будинок культури. На другому поверсі розмістили районну бібліотеку. Її очолила Лідія Петрівна Блаута, випускниця Харківського інституту культури. На цій посаді Лідія Петрівна працювала 12 років, а згодом очолила відділ комплектування і обробки літератури. Тут був читальний зал та абонемент, а з 1959 р. – методичний відділ. Центральна районна бібліотека стає методичним центром для всіх бібліотек району. Його працівники регулярно виїжджали в сільські бібліотеки для надання допомоги у плануванні роботи, веденні обліку бібліотечного фонду, роботи з читачами, проведення масових заходів, здійснення перевірок, надання консультацій.

У 1969 р. районну бібліотеку очолила Олександра Григорівна Гаврилова, яка працювала на цій посаді 24 роки.

Сарненський районний будинок культури. Фото В. Луца, 2016 р.

У 1978 р. в Сарненському районі створено централізовану бібліотечну систему, в яку увійшли центральна районна бібліотека, районна бібліотека для дітей, міські для дорослих і дітей, а також всі сільські бібліотеки.

У 1984 р. в двоповерховому, спеціально збудованому приміщенні по вулиці Демократичній, 34 (тоді – вул. Радянська) відчинила двері сучасна бібліотека. Наприкінці 80-х – початку 90-х років кількість надходжень до бібліотеки значно зросла. Урізноманітнилися форми і методи організаційно-методичного впливу на стан і розвиток книжкового фонду. ЦРБ стала лабораторією прогресивних методів роботи з питань формування, використання й збереження книжкового фонду, створення довідкового матеріалу. В цей період бібліотеку очолює Ніна Олександрівна Гончарова.

У 2001 р. директором Сарненської книгозбірні почала працювати Марія Іванівна Біжнюк, яка до цього довгий час очолювала організаційно-методичний відділ Сарненської ЦРБ. У 2002 р. розпорядженням голови обласної державної адміністрації на Сарненщині був запроваджений експеримент, який полягав у створенні публічно-шкільних бібліотек з підпорядкуванням їх відділу культури. Саме Марія Іванівна була ініціатором та організатором цього експерименту в нашому районі, мета якого полягала в тому, щоб об'єднати публічні й шкільні бібліотеки в єдину централізовану систему. При сучасному фінансуванні бібліотечної галузі цей експеримент є виправданим. В даний час бібліотеки Сарненщини продовжують працювати в умовах об'єднання. Школа отримала бібліотекаря-фахівця.

У 2001 р. завдяки отриманому Гранду, який здобула Рівненська обласна наукова бібліотека, в районній бібліотеці було відкрито Інтернет-центр, де встановлено комп'ютери і підключено Інтернет. До роботи залучено понад 700 читачів. Тут постійно оновлюється й вдосконалюється WEB-сторінка, яка

Сарненська центральна бібліотка. Фото, 1981 р.

є візитною карткою бібліотекарів району у світовому просторі. Вже створено рубрики: «Цікаві ресурси», «Пошукові системи України», «Маєстро Сарненщини» (до 55-річчя самодіяльного композитора Віктора Торчика), «Влада інформує», «Новини культури», «Довідка», «Структура ЦРБ», «Митці Сарненщини», сторінка клубу «Повір у себе». Це допомагає мешканцям міста підвищувати фаховий рівень, займатися самоосвітою, урізноманітнювати дозвілля.

Пріоритетним напрямком роботи Інтернет-центру стало обслуговування соціально незахищених верств населення, дітей-сиріт, людей з особливими потребами.

На сучасному етапі Сарненська центральна районна бібліотека є методичним центром для сорока трьох бібліотек-філіалів. На її базі неодноразово проводилися Всеукраїнські та обласні семінари, районні навчання-практикуми бібліотечних працівників. До послуг користувачів при книгозбірні працюють відділи обслуговування з читальним залом на 50 місць, автоматизації бібліотечних процесів, який має п'ять обладнаних робочих місць з безкоштовним доступом до Інтернету, організаційно-методичний відділ, комплектування й обробки документів, сектор інформаційно-бібліографічної роботи та електронних каталогів.

При міському клубі «Залізничник» більше десяти років в Сарнах працює приватний дитячий хореографічний гурток «Журавка», яким керує Сергій Галушко. В школі займається більше двохсот дітей. Досягти високого мистецького рівня допомагають дітям п'ять викладачів-хореографів. У їх доробку біля ста постановок. Це – «Журавлі», «Перетворення», «Повільний вальс», «Поліські гуляночки», «Поліські вихиляси» і багато інших танців, які можуть показати вихованці школи, і чим можуть порадувати себе і глядача, на звітних концертах приватної школи, який проводиться щорічно, завжди

Аматорський ансамбль танцю «Журавка».
Фото, 2000-ні рр.

аншлаг. Цей колектив відомий не тільки за межами району, області, України, а й закордоном. Перші нагороди, які вони отримали, це диплом Всеукраїнського конкурсу-фестивалю сучасної хореографії, що проходив у м. Миколаєві (1999 р.), диплом п'ятого Міжнародного фестивалю «Золотий лелека» у м. Коблево (2000 р.). У 2009 р. учасники приватної школи привезли із фестивалю, що проходив у м. Хмельницькому, два перші місця і чотири кубки, а з м. Києва – одне перше місце і два кубки. У 2010 р. колектив брав участь у фестивалі хореографічного мистецтва у м. Севастополі й отримав два

перші місця, постійно бере участь в концертах, масових заходах, на святах, що проводяться в місті, районі. Куди б не поїхав цей колектив на фестиваль, завжди привозять нагороди, тому що володіє високим мистецтвом хореографії, сценічною культурою й несе глядачеві естетичну насолоду.

У 1957 р. в Сарнах відкрилася перша на Поліссі й четверта в області музична школа, яка дає дітям навички естетичних знань. Директором був призначений Макеев Леонід Максимович. Першими вчителями були Москалець В. О., Москалець Є. М., Дем'янчук З. І., Мерцалов В. А. Через рік почав працювати Михайло Дзюрко. Зі Львова отримав документи про навчання в інституті й незакінчену вищу освіту, що дало йому можливість працювати вчителем музичної школи. Проживши досить нелегке життя, Михайло Михайлович проніс в своїй душі велику любов до мистецтва, до музики. Все життя його вірною подругою його була скрипка.

В школі навчалось шістдесят хлопчиків і дівчаток. Юні музиканти мали в користуванні лише кілька баянів, скрипок і два фортепіано. В місті було багато любителів музики серед дорослих, тому на базі музичної школи відкрили вечірне відділення, де могли навчатись старшокласники та старші люди, які в майбутньому стали професійними музикантами й учасниками художньої самодіяльності. У 1959 р. Рівненське музичне училище благословило перших випускників, і до Сарн направили викладачів музики. Колектив музичної школи поповнили викладачі Булонський А. С., Майданович М. І., Пасікова С. І., Ступінь В. П., Корольчук Д. С. Учні школи створювали неповторну ауру на усіх святах району. Їх музичні інструменти звучали на демонстраціях трудящих, які проходили в той час. Музичні знання здобули сотні юнаків і дівчат з району і міста. Деякі з них обрали музику своєю основною спеціальністю у житті, ставши працівниками культурних закладів та педагогами.

З кожним роком зростала кількість випускників, поліпшувалась матеріально-технічна база школи. Добудували концертний зал на двісті місць та шість класних кімнат. Стали функціонувати відділи духових інструментів, бандури, домри, гітари, балалайки та ударних інструментів. У школі створили фольклорно-етнографічний, хоровий, вокальний ансамблі, народний

Вокально-інструментальний ансамбль музичної школи. Фото, 1980-ті рр.

аматорський оркестр народних інструментів. Педагогічний колектив не обмежується лише викладацькою роботою, а зміло поєднує проведення громадських заходів і музично-концертної діяльності, відкрили народний університет культури, дитячу філармонію. Викладачі та учні школи – постійні учасники міських і районних свят, концертів, фестивалів. За кількістю учнів школа – одна з найбільших в області. З 1963 р. її очолював випускник Рівненського музичного училища Фенглер М. П. За визначні досягнення в розвитку хорового мистецтва йому, як керівникові Доротицького самодіяльного хору, присвоєно звання «Заслужений працівник культури УРСР». Після того як Микола Фенглер переходить працювати до Рівненського державного інституту культури, директором був призначений Назарець Є. М. У 1984–1994 рр. школу очолював Онопрієнко А. О., а пізніше – Августовський Д. В. Тут працювали і працюють досвідчені викладачі, які стали ветеранами: Степчук Л. І., Гоголюк Л. М. Легкий М. О., Шевченко Т. І., Куруленко Т. М., Потапович І. М., Катеринюк Р. М., Лобунець С. О., Богут М. П., Пшенична І. І., Новацький М. М. Усі вони в свій час закінчили Сарненську музичну школу. Її вихованцями укомплектована музична кафедра викладачів Сарненського педколеджу. Випускники школи Людмила Протасевич закінчила Донецьку школу мистецтв, Олена Соколовська – Київську консерваторію, Максим Богут та Наталка Ковальова – Львівську консерваторію. Наталка – провідне сопрано Дюссельдорфської опери.

Аматорський оркестр народних інструментів створено в 1965 р. на базі Сарненської музичної школи. У 1997 р. колектив отримав звання «народний аматорський» і незмінно займає призові місця в оглядах-конкурсах музичних шкіл області, веде активну концертну діяльність. Очолює колектив директор Сарненської дитячої музичної школи Дмитро Вікентійович Августовський.

Клас скрипалів Сарненської музичної школи.
Клас М. Дзюрка (сидить шостий справа). Фото 1970-ті рр.

Окрема розповідь про відому творчу людину не тільки в місті, а й далеко за межами області музиканта, композитора Віктора Григоровича Торчика, який народився 27 квітня 1948 р. в древньому Степані. Закінчивши середню школу, з 1970–1973 рр. навчався в Житомирському музичному училищі (клас баяна). Пізніше закінчив Рівненський культурно-освітній факультет Київського інституту культури (клас вик. Турчина Г.П), був направлений працювати директором Степанської дитячої музичної школи, а за сумісництвом керував народним аматорським хором міського будинку культури.

З 1986 по 2009 рр. – він начальник відділу культури й туризму Сарненської райдержадміністрації, а за сумісництвом – керівник народного аматорського хору районного будинку культури. У 1998 р. Віктору Григоровичу було присвоєно звання «Заслужений працівник культури України», а в 2000 р. за композиторську діяльність та особистий вклад у розвиток українського музичного мистецтва став лауреатом обласної мистецької премії ім. Германа Жуковського. В цьому ж році дві пісні про курортне місто Трускавець на слова місцевих авторів Валентини Петренко та Тетяни Корнійчук стали цереможцями Всеукраїнського конкурсу. Важливою подією в житті нашого міста стало створення Гімну Сарненського району, слова до якого написала Валентина Петренко. Згодом випущена аудіокасета авторських творів у виконанні Заслуженої артистки України Наталії-Марії Фарини, а також нотована авторська збірка «Краса і мудрість, і любов» з творами для оркестру народних інструментів, народних хорів, окремих виконавців, вокальних ансамблів.

У 2007 р. його нагороджено нагрудним знаком в номінації «Гордість м.Сарни», а вже через два роки випущено студійний авторський професійний CD альбом «Сніг останньої любові».

Віктор Григорович брав активну участь в громадському житті району, був депутатом п'ятого скликань Сарненської районної ради. Як творча особистість займається науково-пошуковою роботою та відродженням місцевих звичаїв та обрядів. Митець зафіксував 36 місцевих обрядів, випустив збірку «Коровайні мотиви Сарненщини» зі вступним словом академіка Анатолія Авдієвського та фольклориста Національного Державного хору ім. Г. Верьовки Марії Пилипчак. У співпраці з викладачем РДГУ Пестонюком І. П. випущена збірка «З поліської криниці», а також підготовлено до друку збірки «Народини», «Посад молодой», «Розплітання коси». Завдяки творчій діяльності Торчика В. Г. створено

понад п'ятсот творів для оркестру народних інструментів, народних хорів, вокальних ансамблів, окремих виконавців.

В даний час Торчик В. Г. знаходиться на заслуженому відпочинку, але продовжує керувати народним аматорським хором Сарненського районного будинку культури. Колектив – постійний учасник районних, обласних, всеукраїнських фестивалів народної творчості.

Сарненський історико-етнографічний музей. У листопаді 1974 р. в місті було відкрито краєзнавчий музей, відділ Рівненського обласного музею. Загальна площа, відведена під експозицію, становила двісті двадцять квадратних метрів. Працювало три відділи: природи, радянський і дорадянський. З 1978 р. почалась забудова архітектурного майданчика біля музею. Сюди перевезено й реставровано дві садиби селян бідного й середнього статку, каплицю XVIII ст., вітряний млин, кузню.

У зв'язку з реконструкцією, добудовою музею у 1989 р. його було перефільовано на історико-етнографічний. На даний час працюють відділи історії, етнографії, народної архітектури.

Слід відмітити, що для експозиції з історії Сарненської залізниці надала допомогу Олена Колишева, уродженка нашого міста. На початку ХХ ст. її сім'я до 1920 р. жила в Сарнах. Батько працював фельдшером на залізниці. Старший брат (1902 р.н.) навчався в Сарненському залізничному училищі. Після приходу радянської влади його обирають завідувачем відділом соціального забезпечення Сарненського ревкому. Другий брат (1908 р.н.) після закінчення ФЗУ працював кочегаром, слюсарем, помічником машиніста депо Казятин.

Віктор Торчик

Будинок Сарненського історико-етнографічного музею. Фото В. Луца, 2016 р.

Експозиція Сарненського історико-етнографічного музею. Фото В. Луца, 2016 р.

Архітектурно-етнографічний майданчик
Сарненського історико-етнографічного музею. Фото В. Луца, 2016 р.

Під час експедиції до Дубровицького та Сарненського районів Рівненської області. *Зліва направо:* Віктор Луц – працівник Рівненського краєзнавчого музею, Раїса Тишкевич – директор Сарненського історико-етнографічного музею, доктор мистецтвознавства Павло Жолтовський – Львівський музей етнографії та художнього промислу, Володимир Кузьменко – працівник Сарненського ІЕМ, Павло Сиротюк – працівник Сарненського ІЕМ. Фото В. Луца, 1985 р.

Ще навчаючись у Київському політехнічному інституті, з третього курсу був направлений у військово-морський флот і зарахований слухачем Військово-морської академії. У 1939 р. захистив дисертацію кандидата технічних наук. У 1959 р. йому присвоєно звання інженера-контрадмірала. Найменша сестра Олена жила в Мінську, збирала в архівах Москви, Ленінграда, Мінська чимало матеріалів, які лягли в основу експозиції. Сюди ввійшли і відомості про членів родини, які були ініціаторами створення музею в Сарнах.

Після відкриття музею з числа старшокласників СШ № 4, СШ № 5 було створено гурток екскурсоводів, в основному дівчатка, які швидко опанували краєзнавчий матеріал, вчилися методики ведення екскурсії. Але не всі гуртківці до кінця залишилися відданими краєзнавчій справі. Найбільшу активність виявила Надія Швед, учениця СШ № 4. Після закінчення уроків сідала на «велік» (велосипед) і їхала до музею, щоб отримати чергове доручення. Вона не тільки проводила екскурсії, а й збирала матеріали для музею. Якось у розмові з нею ми довідались, що рідні брати її бабусі Тетяни Василівни, Пилип та Олександр Конончуки були учасниками революційних подій на Сарненщині, учасниками Дубровицького збройного повстання. У бабусиній оселі, де мешкала сім'я Шведів, збирались повстанці. Їх будинок був місцем для таких зустрічей. На горіщі Надія знаходить грамофон, інші родинні антикварні речі, які передає до музею. Від неї ми дізнались про письменника Бориса Шведа, її дядька. Сестра письменника Марія подарувала музею книжку «Поліщуки» та меморіальні речі, книги, які належали родині.

Пізніше було записано спогади про письменника від сестри Марії, дружини Станіслави, доньки Галини. Так зібрали комплекс матеріалів про письменника Бориса Григоровича Шведа, який згодом ліг в експозицію музею. На жаль, Надія прожила надто коротке життя, загинувши у автодорожній катастрофі у віці сімнадцяти років. Талановита дівчина була активним громадським кореспондентом, екскурсоводом, дослідником і краєзнавцем, залишила після себе світлу пам'ять.

В цей час до музею приїздить працювати за призначенням старший науковий працівник Володимир Кузьменко. Закінчивши історичний факультет, він мав спеціальність археолога та музеєзнавця, був гарним знавцем своєї справи. Завирувала дослідницька й збиральницька робота в музеї. Володя поглиблено вивчав історію нашого краю. Він часто мандрував, по селах у пошуках етнографічних матеріалів. Його всіляко підтримував директор Рівненського обласного краєзнавчого музею Василь Якович Сидоренко, виділяв кошти на закупку експонатів. Це дало змогу придбати велику кількість експонатів з етнографії, побуту поліщуків. Було обстежено багато сіл нашого та сусідніх районів Рівненщини. Ми вийшли за межі району і задумувались над тим, щоб у музею було своє обличчя. Вже маючи добру базу і непогану територію біля музею, було вирішено створити невеликий музей просто неба. Запланували перевезти пам'ятки народної архітектури: хлів, клуню, хати, каплицю, кузню. Наш край ще досить багатий на матеріальні й духовні пам'ятки культури, які добре збереглися. Так розширили експозицію під відкритим небом. З 1978 р. перевезли та реставрували на території музею будови народної архітектури. За короткий час відреставрували дві садиби, каплицю XVIII ст. Реставраторами були бригади тих колгоспів, на території яких знаходились споруди. Будівельники були одночасно й консультантами. Хто краще за них знався на народному будівництві? Для покриття дахів хат в колгоспах жали соломі серпами. Під час відкриття музейної експозиції було організоване народне свято, де виступали фольклорні колективи, а мистецтво демонстрували майстри народної творчості. Поступово територія архітектурно-етнографічного майданчика поповнилась кузнею, вітряним млином, перевезеними із Гоцанського району. Біля каплиці розмістили символічний цвинтар з пам'ятками каменетесного виробництва XVII ст.

На той час в експозиції музею був відділ природи, музейні працівники часто їздили в експедиції з природи та етнографії. У 1980 р. проведена реекспозиція відділу природи. Діорами виконував художник із Києва Михайло Машкевич, який, до речі, був ветераном 143-ї дивізії, яка визволяла м. Сарни від німецько-фашистських загарбників.

Володимир Кузьменко був надзвичайно ерудованим працівником. Напевно йому передались гени його родича Костя Гуслистого, який працював в інституті історії міста Києва і був співавтором видання «Українці». У музеї Володя організував краєзнавчий гурток, до якого входили учні старших класів СШ№ 4, СШ№ 5. Вони вирушали в походи по місцях бойової слави, партизанськими стежками, досліджували узбережжя Случа та Горині. З величезним задоволенням діти відвідували заняття гуртка. Крім того, Володимир,

як історик та археолог, був чудовим оповідачем. Він знав безліч історій, які розповідав дітям зацікавлюючи їх. На жаль, доля не відмірила йому довгого віку. Попрацювавши 10 років в музеї, не дочекавшись належної плати, пішов працювати в редакцію районної газети, райком партії. Незабаром із сім'єю переїздить в рідний Ніжин. Там і помер, проживши 43 роки.

Після Володимира Кузьменка на посаді старшого наукового працівника були випадкові люди, які не вболівали особливо за музейну справу, тому і не затримувались довго. Свою роль відіграла й низька заробітна плата. Понад двадцять років в музеї науковим працівником працювала Хіона Андріївна Кравчук, яка досконало вивчила фондову роботу, добре знала експозицію, проводила масові заходи, займалась пошуковою та збиральницькою роботою.

Музей відіграв важливу роль у військово-патріотичному вихованні підростаючого покоління. Тут організовувались масові заходи, зустрічі з ветеранами війни, партизанами, цікавими людьми краю.

Із перепрофілювання музею в історико-етнографічний стало можливим розширити дослідження поліських районів Рівненщини, де чудово збереглися прадавні звичаї, обряди, давні архітектурні споруди, речі побуту. Маючи у фондах музею добрі етнографічні колекції, а також поповнюючи експозицію на архітектурно-етнографічному майданчику, було створено єдиний в області музей такого профілю. Його експозиція відрізняється від всіх інших музеїв області.

Започаткувавши проведення фольклорних свят на території музею, працівниками було відроджено традицію «Водити Куста». Цей обряд зберігся ще в деяких селах Дубровицького, Зарічненського районів Рівненської та поліських районах Волинської області, у Білорусі на Пінщині та Столінщині. На свято приїздять фольклорні колективи сіл Сварицевичі Дубровицького, Старі Коні Зарічненського районів, гурт з міста Києва «Володар» та інші автентичні гурти, які мають кустові пісні. Відродили й в своєму репертуарі ці пісні методист РБК Тетяна Рацкевич, старший викладач кафедри фольклору РДГУ Раїса Цапун, фольклорний гурт «Оберіг» із села Люхча Сарненського району.

Музей експонує, як постійні так і пересувні виставки. Тут є добра боністична та нумізматична колекції, представлено виставку традиційних промислів та ремесел Рівненського Полісся, виробів майстрів народної творчості. Музей приймав на експонування виставки, організовані Київським виставочним центром, культурно-просвітницьким центром «Світанкова зоря» із м. Сміла. Сарненці знайомились із творчістю Марії Примаченко, Миколи Глуценка, Емілії Бережницької, а через комп'ютерні копії – з картинами Ермітажу та Третьяковської галереї, завдяки цим експозиціям відвідувачі долучались до високого мистецтва Росії, Голландії, Італії, Франції, Німеччини.

Через відсутності коштів змушені були закрити відділ природи, а в залі, що звільнився, відкрили картинну галерею. З ініціативи художника із Рівного Миколи Годуна, який запропонував митцям Рівненщини організувати акцію «Подаруй музею картину», галерея збагатилась на сорок чотири картини членів Спілки художників України. Тепер в цій залі змінні художні виставки.

Музейні працівники організовують виставки майстрів народного мистецтва, художників Сарненщини, вишивальниць, різьбярів. Це персональні

Фольклорно-етнографічне свято на території музею. Фото, 2005 р. ⁶

виставки різьбяр Василя Мисанця, вишивальниць Анастасії Карпишиної, Надії Ліневич, Тетяни Пантус, Євгенії Петришиної, Надії Потапович, художників Сергія Захарчука. До 60-річчя з дня народження художника-різьбяр Василя Позніка у 2003 р. була організована його персональна виставка, де було представлено сімдесят дві роботи. Це декоративні тарелі, скульптури, скульптурні композиції, речі декоративно-вжиткового мистецтва.

Великою популярністю користувалась виставка робіт Миколи Козачевського із Білої Церкви «Соборна Україна», де було представлено п'ятдесят два макети храмів України.

У фондах музею понад сім тисяч експонатів. Тут прекрасні колекції сорочок, рушників, наміток, поліського бурштину, різьби по дереву, виробів із соломи, берести, гончарних виробів, ткацтва та інших видів народних промислів, традиційних для Полісся. Працівники музею ведуть науково-дослідницьку, пошукову, збиральницьку роботу, поповнюючи фонди цінними матеріалами для створення нових експозицій.

Великим другом музею був колекціонер Федір Федорович Бонч-Бруєвич, який надавав консультації з історії рідного краю, знайомив із цікавими людьми. Свою колекцію бон він продав для музею за досить символічну ціну, лише б вона знаходилась у музеї. Крім того, він до музею передав безкоштовно інші експонати, які мають історичне значення. В свій час нумізматичну колекцію музей закупив у Івана Ярижка, уродженця с. Корост. Збирач хотів, щоб ця колекція не розפורшувалась, а залишилась в Сарненському музеї.

Досить вагому колекцію археологічних знахідок зібрав на Поліссі і передав до музею археолог із Києва Савчук А. П. У фондах музею є чудова колекція Клесівського бурштину, зібрана Аркадієм Ємцевим. Деякі екземпляри містять включення комах.

Сарненський історико-етнографічний музей знають за межами нашої області. Музейні працівники беруть участь в наукових конференціях, публікуються в журналах та виданнях «Народна творчість та етнографія», «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся». На базі зібраних матеріалів було написано і видано краєзнавчий нарис «Сарни» (2004 р.). На основі матеріалів, зібраних під час експедицій, індивідуальних поїздок по селах поліських районів області, написано чимало статей, рефератів, які використовувались для виступів на Всеукраїнських, регіональних, обласних науково-практичних конференціях.

На даний час Сарненський історико-етнографічний музей – скарбниця пам'яток матеріальної і духовної культури поліського краю. Сюди звертаються студенти вузів, педколеджу, учні ліцею, гімназії, школи-колегіуму, вчителі навчальних закладів для збирання матеріалів і написання наукових, курсових, дипломних робіт. Щорічно музей відвідують тисячі екскурсантів, туристів з Польщі, Франції, Англії, Америки, Ізраїлю. Вони приїждять до своїх родин, вклонитись могилам своїх рідних, але не забувають відвідати музей, щоб познайомитись з історією поліського краю, його побутом, звичаями та обрядами. Вони зачаровуються рукометництвом наших майстринь, виробами із соломи, лози, дерева, лляними виробами.

Незмінною завідувачкою Сарненським історико-етнографічним музеєм є заслужений працівник культури, лауреат літературно-мистецької премії ім. Бориса Тена, лауреат регіональної премії «Відроджена Волинь», член Спілки журналістів України, член Всеукраїнської Спілки краєзнавців України, автор багатьох статей з історії, етнографії поліського краю, двох книг – Тишкевич Раїса Костянтинівна.

Архітектурно-етнографічний майданчик Сарненського історико-етнографічного музею. Фото В. Луца, 2014 р.

